

СТРАТЕГИЯ

за развитието

на Института за исторически изследвания при БАН

за периода 2019 – 2028 година

Основните дейности, които Институтът за исторически изследвания при БАН е осъществявал през своята повече от 70-годишна история, са посветени на проучване и изследване на значими теми от българската и световната история, както и на издирване и издаване на извори за българското минало. Важно място сред тези дейности заема и подготовка на висококвалифицирани кадри в областта на науката и образованието. И макар цялостният период на неговото развитие да не може да бъде еднозначно оценен поради силната намеса на външни за Института фактори, безспорно се налага констатацията, че той се откроява като един от водещите центрове в областта на историческите изследвания в България. Въз основа на това звеното успешно изпълнява националните стратегии за развитие на научните изследвания в България по отношение проучване и популяризиране на българското културно-историческо наследство и съхраняване на българската културна идентичност.

Институтът разполага със значителен потенциал от учени, чиито изследователски занимания обхващат обширни периоди на човешкото развитие – от ранното средновековие до съвременната епоха, много от които заслужено са си извоювали репутацията на безспорни авторитети в своята изследователска област. Установената от години организационна структура на Института позволява не само да се обхване цялостната история на българския народ и държава, но и да се покриват най-разнообразни теми. Изследвайки контактите на българите с останалия свят, учените от Института се утвърждават като специалисти по проблемите и на други държави – Византия, балканските страни, държавите от Централна Европа, Русия, САЩ, Германия, Франция и др. Огромната част от трудовете, излезли изпод перото на учените от Института, са задълбочени, цялостни и коректни исторически изследвания, а изложените тези са изградени въз основа на отлично познаване на изворовата база и на съвременните научни постижения по темата.

Перспективите пред развитието на дейността на Института са пряко свързани с общите процеси, които протичат в българското общество и в света като цяло. Все по-широкото отваряне на България към света и все по-тясното ѝ интегриране в структурите на Европейския съюз, все по-бурното развитие на средствата за комуникации и възможностите за общуване, все по-свободният и широк достъп до различни архивни фондове и другите източници на информация както в България, така и в чужбина, откриват нови хоризонти пред изследователската дейност на историците. Създават се

благоприятни условия за значително разширяване на изследователските теми и за повишаване качеството на научната работа.

Наред със задълбочаването на интеграционните процеси между европейските държави, ще нараства значението на проблемите, свързани с опазване на културно-историческото наследство и укрепване на националната идентичност на отделните общества. Това обстоятелство ще определя и в бъдеще значимостта от дейността на Института за исторически изследвания и ще съдейства за общото подобряване на качеството на живот в страната. Защото истинско проспериращо общество както в материално, така и в духовно отношение може да има само тогава, когато то развива своите научни изследвания и познава своето минало.

Освен благоприятни тенденции за развитие на научното познание, новите обществени условия поставят и редица предизвикателства и трудности. Свободният научен дебат, широкият достъп до информация увеличават конкуренцията за историческото познание и изискват много активно поведение в избора на изследователски теми и в тяхното научно защитаване. Налага се необходимостта от тясно обвързване на научната работа с потребностите на обществото и на неговото цялостно развитие. Тази идея е широко залегнала в стратегията на Европейския съюз за развитието на науката и е възприета от българската държава. Със сигурност може да се очаква, че предвиденото нарастване на финансирането на научните изследвания през следващите години ще се осъществява предимно по линия на проектното начало. Това изисква от учените от Института да се насочат към разработването на теми, чиято значимост може да бъде успешно доказана пред различните национални и международни фондове за финансиране. В този смисъл обнадеждаващо изглежда началото, поставено с включването на Института за исторически изследвания в проекта, финансиран от МОН, "Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие", в който наши колеги ще имат водеща роля при разработването на темите миграция, градска култура и развитие на производствата и технологиите по българските земи. Наред с това е необходимо да се запази и дори значително да се разшири институционалното финансиране, което би позволило да се запази стабилността и предвидимостта, да се привлекат нови млади изследователи и да се гарантира бъдещото развитие на научните кадри в Института.

От друга страна ще продължим да полагаме усилия за поддържане и разширяване на функционалностите на новия сайт на Института, да дигитализираме научните

изследвания на колегията и да осигурим съвременни технологии за достъп до Научния ни архив.

Развитие на научно-изследователската дейност на Института за исторически изследвания

И в бъдеще основната дейност на Института ще продължава да бъде осъществяването на научни изследвания в областта на българската и световната история, документалистика, архивистика и палеография, което в съответствие с програмната цел за изграждане на общество на знанието ще го затвърди като едно от водещите звена за изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания и на Закона за насърчване на научните изследвания. Като запазват високите стандарти на научната си продукция, учените от Института ще продължат да разширяват полето на изследвания, включвайки нови и непроучени или нуждаещи се от преоценка теми в българската историография. Такива за средновековния период са издаването на писмени извори, като наложилата се вече многотомна поредица „Извори за българската история“ ще бъде разширена със серия „Славянски извори“. Обект на колективен изследователски проект на колегите от секция „Средновековна история“ ще бъде и тритомната енциклопедия „Просопография на средновековна България“.

Секция „Българите, Османската империя и Европа“ ще посвети усилията си на социалните групи и поселищната мрежа в българските земи през XV – XVII в., на всекидневното и ролята на емигрантските организации като БЦБО в завършващия етап от Българското възраждане. Ще продължи и издаването на ценни документални масиви от епохата като епистолярното наследство на проф. Марин Дринов например.

Учените от секция „Нова българска история“ ще задълбочат своите изследвания в областта на историографията и паметта, институциите, културата и взаимното възприемане между българите и света в периода от края на XIX до средата на XX в.

Специалистите по съвременна история и за в бъдеще ще събират и обработват извори и историография за прехода в България, започнал през 90-те години на миналия век. Ще разработят и теми като „Икономика и политика по време на разведряването през 60-те – 70-те години на XX век“, развитието на градската среда в София като фактор на

обществения живот, ролята на Пловдивския панаир като място за транснационални културно-икономически контакти и т.н. Членове на секцията ще продължат да работят по общоинститутски проект „България и Китай: исторически паралели в опитите за модернизация от края на Втората световна война до началото на XXI век“.

Секция „История на света и международните отношения“ ще работи по проект, разкриващ състоянието, в което се намира изследването на новата и най-новата обща история в България, за да бъдат формулирани перспективите за бъдещото ѝ развитие. В проекта са поканени да вземат участие колеги от ИБЦТ при БАН, СУ „Св. Климент Охридски“ и ПУ „Паисий Хилендарски“.

Изследователите на българския национален въпрос ще съсредоточат вниманието си върху темата „Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“. В тази връзка ще бъде обърнато специално внимание на българските програми за национално освобождение, на културно-историческото ни наследство в Западните Балкани, на институциите, учрежденията и сдруженията в България, посветили се на запазването на това наследство, както и на местата на обща памет в изследвания регион.

Секция „Помощни исторически науки и информатика“ ще посвети усилията си на по-нататъшни изследвания в областта на генеалогията. Обект на научен интерес ще бъдат миграциите на българите през първата половина на XX в. Ще продължи издаването на специализираната поредица „Помощни исторически дисциплини“.

Много от основните научни задачи на Института като „Всекидневието на империите. Средновековие – Ново време“ ще бъдат изпълнени като се сформират по-широки екипи, както от членове на отделните секции на Института, така и от специалисти от други научни звена на Академията или извън нея. С оглед на очертаващите се тенденции трябва съществено да се засили активността на учените по подготовката и представянето на изследователски проекти. Вписването в проектния принцип за финансиране на науката не само ще осигури необходимите допълнителни средства за историческите изследвания, но и ще съдейства за проучването на теми с доказано научно и обществено значение.

Поради факта, че вече повсеместно се прилага наукометричната система за оценяване дейността на научните звена, при която се дава предимство на публикациите и цитиранията в научните списания, включени в световните системи за реферирание и индексирание, ще се наложи учените от Института да положат усилия да публикуват по-често в такива издания. Макар тази система да не изглежда все още достатъчно

убедителна, за да бъде основен измерител на качеството на изследванията специално в хуманитарните и социалните науки, тя е факт, с който се налага да се съобразяваме. Увеличаването на публикациите в този тип издания може да се постигне, от една страна, когато учените от Института участват в различни национални и международни проекти, и от друга – чрез по-активно публикуване в научните списания, издавани от Института. Едното от тях – списание „Bulgarian Historical Review“ се реферира в системата за научно цитиране „Web of Science“, а другото – „Исторически преглед“ в момента е в CEEOL и РИНЦ и е в напреднал процес да изпълни изискванията за включване в системата към SCOPUS. Известията на института са в CEEOL, а „Историческо бъдеще“ – в CEEOL и РИНЦ.

От голямо значение за бъдещото развитие на Института за исторически изследвания е да разширява своите научни контакти със сродни научни институции от чужбина. Активното международно сътрудничество ще му позволи да участва в разработването на мащабни проекти, отнасящи се както до националната, така и до европейската и световната история. Разработването на съвместни проекти ще разшири не само изследователското поле на учените от Института, но ще повиши и качеството на техните проучвания. Установяването на един редовен обмен на информация за изследователските дейности между отделните научни центрове ще позволи да се следи състоянието на всички важни изследвания, касаещи и тематиката, с която се занимават учените от Института. Във връзка с развитието на глобалните изследвания контактите с чуждестранните институти и университети са от огромно значение и за професионалното израстване на младите специалисти в Института.

Заедно с привличането на нови партньори от страните на Европейския съюз, САЩ, Канада и др. Институтът и в бъдеще ще продължи да доразвива сътрудничеството с академичните центрове от Унгария, Румъния, Словакия, Чехия, Русия, Украйна, Китай, Полша, Македония и Турция, с които го свързва дълга традиция на научни контакти.

Развитие на научно-приложната дейност

С оглед специфичната си научна насоченост Институтът за исторически изследвания при БАН ще продължи да развива активна изследователска дейност и по линията на отбелязване на важни годишнини на събития и личности от българската и световната история. Така например през есента на 2019 г. ще организираме две научни конференции с международно участие на тема „Наука и образование в средновековна България“ (посветена на 150-та годишнина от основаването на Българското книжовно дружество) и „Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“.

Макар докладите от подобни форуми да се публикуват в тематични сборници, които не се оценяват достатъчно високо в наукометрията, те имат своето безспорно значение, защото в голяма степен осъществяват важната обществена роля на Института, свързана с опазването на културно-историческото наследство и в укрепването на националната идентичност на българското общество. В голяма степен тези прояви издигат и обществения престиж на Института и Академията като цяло.

Като високо квалифицирани специалисти в областта на историята учените от Института ще продължат и занапред активно да участват в образователните проекти и инициативи на Министерство на образованието и науката, като адаптират своите научни изследвания в продукти, които могат успешно да се ползват както от МОН, така и от общините и други централни и местни органи на управление. В този смисъл финансираният от МОН проект на Института "Интерактивна историческа карта", ще обслужва както широката общественост, така и нуждите на средното образование по предмета история и цивилизации.

Голям потенциал за популяризирането сред обществото на историческото знание имат и тесните научни контакти с регионалните исторически музеи. От десетилетия Институтът осъществява значимо научно ръководство на дейността в различните научно-исторически центрове в страната. Съвместно се организират множество научни конференции и форуми, които дават възможност на една по-широка аудитория да се запознае с постиженията на историческата наука. Авторитетът и силните ръководни позиции, които има Институтът, ще бъдат доразвивани, като неговите учени продължат да се включват активно в организирането и провеждането на различни научни инициативи из страната.

Много големи възможности за разширяване на контактите с обществеността дава Ученическата школа към Академията. Сред немалка част от учениците интересът към историческите изследвания е налице, а учените от Института ще продължат да насърчават техните усилия в тази сфера. Освен че създава позитивни обществени нагласи и укрепва авторитета на Института, тази дейност подготвя от рано младежи, които в бъдеще биха се насочили към научно-изследователска работа.

В тази връзка сериозен е приносът и на организирания от Института научен семинар „Актуални проблеми на историческата наука“. Това показва, че трябва да се поддържа периодичността на неговите изяви и те да се анонсират в по-широко публично пространство.

Развитие на експертната дейност

Заложената теза в стратегията за развитието на науката в България, според която повишаване равнището на научното знание ще издигне качеството на живот, поставя пред Института за исторически изследвания задачата да се утвърди като водещ експертен център. Цялостната му дейност трябва да носи преки и косвени ползи за обществото, като една от тях е именно натрупаното знание да се използва за изготвяне на различни експертизи, подпомагащи функционирането на държавните институции и обществените организации. И сега доста учени от Института участват в различни експертни органи към министерства, финансови институции, общински съвети и др. Положителен пример и важно признание в тази насока е включването на двама учени от Института в Съвместната българо-македонска комисия по историческите и образователните въпроси, създадена по договора между България и Северна Македония за добросъседство, приятелство и сътрудничество.

Наред с това и занапред ще продължава периодичното изготвяне на експертни мнения по различни въпроси, с които институциите се обръщат към Института. Но трябва да се отбележи, че в това отношение все още не сме реализирали пълния си потенциал. Ще трябва в най-скоро време да се прецизират механизмът и правилата, чрез които ръководството и Научният съвет определят специалистите или работните групи, натоварени да изготвят съответните експертизи. От друга страна е необходимо да се дава по-разширена информация за експертните възможности на учените от звеното, да

се установят по-активни контакти с представители на държавните институции и да се създадат условия за трайно сътрудничество.

В това отношение Институтът има готовност да работи с голяма част от българските министерства в различни направления. Институтът е заинтересован от осъществяване на съвместни проекти с Министерство на външните работи като пътуващи експозиции, публични форуми и дискусии, насочени към разширяване на фундамента за представяне на българското културно наследство в европейски и световен контекст. Със своите познания и опит учените имат капацитет за участие в дейността на двустранни и многостранни комисии в областта на културата, политиката и икономиката, за подпомагане на българските дипломатически мисии при честване на събития, важни исторически годишнини и др.

Институтът за исторически изследвания притежава експертен потенциал за изготвяне на справки за традициите и обмена по културните конвенции на България с различните страни, което би подпомогнало Министерството на културата във формулирането в най-подходяща форма на стратегии за популяризирането на постиженията на българската култура според спецификите на всяка държава. Същевременно Институтът има амбиция да подпомага дейността на Министерство на туризма с възможностите си да участва в изготвянето на програми за представяне на България като туристическа дестинация по направление на българското културно-историческо наследство, чрез експертни становища, разкриващи както общото българско културно-историческо развитие в регионален и в световен контекст, така и представящи конкретни паметници на това развитие и пр. И не на последно място, учените от Института имат експертни качества за подпомагане дейността на Министерство на транспорта чрез сътрудничество в изготвяне на маршрути, популяризиращи българското културно-историческо наследство и на Държавната агенция за българите в чужбина посредством изготвяне на научно обосновани исторически справки за развитието на българските общности в чужбина с оглед подпомагане на стратегическите цели на Агенцията и конкретните ѝ инициативи. Очевидно е, че с разширяването на изследователските теми, посветени на важни обществени процеси и събития, ще се увеличат и възможностите на учените от Института да дават експертно мнение по далеч по-широк кръг от обществени проблеми.

Участието на сътрудници от Института в съставянето на програми за обучение и в написването на учебници по история за основното и средното образование

представлява естествено продължение на техните научни занимания и се залага като една от бъдещите приоритетни цели. Подобен е ефектът и от лекционната дейност пред студенти и Институтът има амбицията да се разшири преподавателската дейност на учените във висшите училища и в Докторантското училище на БАН. Изнасянето на лекции пред ученическа и по-широка аудитория, представянето на книги, публикациите в периодичния печат, интервютата за печатни и електронни издания и участията в телевизионни и радиопредавания по различни теми от българското и световно историческо минало имат своя принос за обществото, което определя и бъдещото внимание на Института за поддържане и на тези дейности.

Необходимо е обаче да се каже, че заложените в тази стратегия цели биха могли да се осъществят и да дадат на българското общество всички онези ползи, произтичащи от високите научни резултати, само ако българската наука като цяло и Институтът за исторически изследвания в частност получат необходимото от държавата адекватно финансиране – важно условие за привличане на младото поколение изследователи и за предотвратяване на тяхната миграция към известните центрове на хуманитаристиката по света.

Стратегията е одобрена с Решение на Научния съвет на Институт за исторически изследвания – БАН на 5 март 2019 година.